

УДК 796.325-057.86+796.52

Шльонська О.Л., Хамуді Мунтадр Федель Кадхам

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНИХ ДІЙ У ЗМАГАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛЕЙБОЛІСТАМИ ВИСОКОГО КЛАСУ

Мета роботи – визначити структуру техніко-тактичної підготовки волейболістів різного амплуа. **Методи дослідження:** аналіз даних спеціальної науково-методичної літератури, аналіз змагальної діяльності волейболістів високого класу, методи математичної статистики. **Результати:** встановлено, що найбільшу ефективність зв'язуючі гравці у змагальній діяльності виконують передачу м'яча – 36,5%; гравці першого темпу нападу – нападаючі удари – 24,7%; "догравальні" – захисні дії – 25%; "діагональні" – нападаючі удари – 20,4%; "ліберо" – захисні дії – 34,2%. **Висновки:** доведено, що гравці різного амплуа у волейболі виконують різні спеціалізовані функції, які визначають їх ігрову спеціалізацію.

Ключові слова: техніка, тактика, показник, обсяг, ефективність, діяльність.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

На сучасному етапі розвитку волейболу спостерігається інтенсивне підвищення спортивної майстерності, що в першу чергу пов'язане з постійно зростаючою конкуренцією гравців на світовому рівні [2, 6, 11]. У свою чергу, успішність змагальної діяльності залежить не тільки від рівня техніко-тактичної підготовки гравців, а також від оптимальної комплектації команди гравцями різного амплуа на основі їх індивідуальної майстерності.

Сучасний волейбол характеризується конфліктним, варіативним характером змагальної діяльності, яка протікає в умовах гострого ліміту часу та простору і висуває певні вимоги до індивідуальної майстерності гравців [3, 5]. Головна тенденція світового волейболу полягає у вузькій спеціалізації гравців, що передбачає виконання ними окремих ігрових функцій згідно зі структурою змагальної діяльності у волейболі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оптимізації техніко-тактичної підготовки та узагальнення ігрових функцій гравців у командно-ігрових видах спорту всебічно вивчалась науковцями. У роботі Д.М. Мішук [10] розглянута загальна характеристика ігрових амплуа у волейболі на основі їх психофізіологічних характеристик. А.В. Родін [12] вважає, що для підвищення ефективності індивідуальних техніко-тактичних дій кваліфікованих волейболістів необхідно основний акцент у навчально-тренувальному процесі приділяти індивідуалізації техніко-тактичної підготовки гравців різного амплуа на основі застосування спеціалізованих тренувальних засобів. О.С. Краснікова [9] вбачає підвищення результативності змагальної діяльності у волейболі у моделюванні показників змагальної діяльності на основі оцінювання техніко-тактичної підготовки, що дозволить виявити підготовлених гравців, які відповідають окремому ігровому амплуа на різних етапах спортивного вдосконалення.

Таким чином вивчення структури змагальної діяльності висококваліфікованих волейболістів різного ігрового амплуа на основі аналізу змагальної діяльності є актуальною науковою проблемою.

Мета роботи – визначити структуру техніко-тактичної підготовки волейболістів різного амплуа.

Методи дослідження: аналіз даних спеціальної науково-методичної літератури, аналіз змагальної діяльності волейболістів високого класу, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати Ігор XXXI Олімпіади доводять, що сучасний класичний волейбол є найбільш непередбачуваним у кінцевому результаті, динамічним та емоційним серед усіх спортивних ігор і вимагає від гравців високої фізичної, досконалої техніко-тактичної, всебічної інтегральної, стійкої морально-вольової підготовки [5, 9].

Сучасними тенденціями розвитку волейболу є підвищення темпу проведення атак, кількості швидкісних передач, які спрямовані на обігрування високорослих гравців на блоці, актуальності організації групового блокування, що пов'язано з протидією проти високорослих гравців. Однак розвиток гри на сучасному етапі характеризується також значним посиленням спеціалізації ігрових дій. У волейболі на даний час розрізняють наступні ігрові амплуа гравців: зв'язуючий, гравці першого темпу нападу ("центральний блокуючий"), гравці другого темпу нападу ("догравальний") "діагональний" та "ліберо" [6, 8]. Таким чином, можна стверджувати, що такий розподіл гравців по функціям став основною закономірністю протікання змагальної діяльності у волейболі, що обумовлено особливостями прояву індивідуальних можливостей гравців.

Зв'язуючий гравець виконує техніко-тактичні дії в умовах жорсткого ліміту часу, що пред'являє більш високі вимоги до розвитку швидкості реакції. Висока варіативність змагальної діяльності гравців даного ігрового амплуа вимагають від нього прояву високої швидкості переміщення та швидкісної витривалості [10].

У змагальній діяльності зв'язуючі гравці забезпечують нападаючих гравців другою передачею для виконання індивідуальних та групових техніко-тактичних дій у нападі. Для ефективної змагальної діяльності необхідно, щоб ці гравці мали здатність передбачати дії суперника на основі деталей техніки та володіли на високому рівні тактичним мисленням, яке б у повній мірі забезпечило ефективну реалізацію тактики при жорсткому дефіциті часу в умовах змагальної діяльності.

Гравці першого темпу нападу відрізняються від інших ігрових амплуа високим зростом. Підготовлений гравець першого темпу нападу – це основний фундамент команди, за допомогою якого стає ефективною діяльність зв'язуючого гравця при виконанні техніко-тактичних дій у нападі. Гравці даного ігрового амплуа – основні виконавці індивідуальної техніко-тактичної дії "зліт", яка є основою для побудови всіх групових взаємодій у волейболі. Виконання ефективного блокування, як основного блокуючого так і на краях сітки при груповому блоці, обумовлено назва даного ігрового амплуа – "центральний блокуючий".

Сучасні тенденції розвитку волейболу свідчать про те, що змагальна діяльність гравців даного ігрового амплуа суттєво змінилась при порівнянні з 1990-ми роками. З появою ігрового амплуа "ліберо" гравці першого темпу нападу стають більш універсальними та виконують роботу переважно швидкісно-силового характеру (велика кількість стрибків, нападаючих ударів "на випередження" та участь у блоці на всю довжину сітки, а також у випадку "догравання" виконання передачі м'яча на край сітки). Внаслідок того, що дані гравці були високого зросту та мали низьку ефективність застосування техніко-тактичних дій у захисті, FIVB прийнято рішення щодо заміни гравця першого темпу нападу на лінії захисту гравцем "ліберо". Це сприяло більш раціональному розподілу сил "центральними блокуючими" протягом однієї гри а також дало можливість більш ефективно застосовувати індивідуальні можливості гравців даного амплуа [7].

Гравці другого темпу нападу виконують роботу переважно силового та швидкісного-силового характеру. Вони приймають активну участь у організації групових техніко-тактичних дій у нападі ("хвиля", "хрест", "пайп") та індивідуальних. Одним із основних професіональних якостей "догравальних" гравців є вміння утримувати ігрову концентрацію протягом кожного розіграшу м'яча, так як саме вони є виконавцями майже всіх ігрових ситуацій, а також володіти високим рівнем техніко-тактичної підготовленості, координацією рухів а також високою емоційною стійкістю.

"Діагональні" гравці отримали таку назву у зв'язку з тим, що вони розташовуються по діагоналі із зв'язуючим гравцем і виконують його функцію у випадку коли той зіграв м'яч у захисті, так як саме вони є виконавцями майже всіх ігрових ситуацій. Але на даний час у зв'язку з переходом до системи гри з одним зв'язуючим гравцем, "діагональних" гравців більше почали використовувати при виконанні нападаючих ударів із задньої лінії майданчика, які є дуже ефективними у сучасному волейболі.

Гравець "ліберо" виконує тільки захисні функції у змагальній діяльності такі як: прийом подачі м'яча з подачі та нападаючих ударів, страховка блокуючих своєї команди, "догравальні" другі передачі, які виконуються із глибини майданчика.

Необхідно відмітити, що гравець "ліберо" протягом 85-90% ігрового часу відчуває значне психологічне навантаження, що полягає у тому, що отримана помилка гравця у захисті може спричинити наступні помилки у атаці, що може призвести до поразки у гри. Тому, при підготовці гравця "ліберо" у волейболі слід приділяти увагу вдосконаленню техніко-тактичних дій у захисті та його психологічній підготовці.

З метою визначення структури техніко-тактичних дій, які застосовуються гравцями різного амплуа у волейболі були вивчені та проаналізовані техніко-тактичні дії у нападі та захисті висококваліфікованих волейболістів світу за результатами виступів на найважливіших міжнародних змаганнях: Ігри Олімпіади – 2016 р., Чемпіонатів світу – 2010 – 2015 рр., Чемпіонатів Європи 2015-2017 рр., Світової ліга – 2013 – 2017 рр. Всього проаналізовано 60 ігор.

У таблиці 1 представлені статистичні показники застосування техніко-тактичних дій у нападі та захисті кваліфікованими волейболістами світу на офіційних міжнародних змаганнях 2015–2017 рр.

Результати змагальної діяльності свідчать, що існуючі ігрові амплуа у волейболі суттєво відрізняються один від іншого своїми спеціалізованими функціями та не повторюють їх. Отже, у змагальній діяльності зв'язуючого гравця основний акцент приділяється виконанню передачі – 114 разів за гру та участю у груповому блокуванні – 28 разів.

Найбільшу кількість техніко-тактичних дій гравці першого темпу нападу виконують блокування та нападаючі удари "зліт". "Догравальні" гравці у сучасному волейболі є найбільш універсальними гравцями, які володіють у рівній мірі переважно силовою подачею у стрибку – 27 разів. Нападаючі удари в основному використовують або при застосуванні групових взаємодій чи при "дограванні" м'яча – 26 разів та блокуванні – 25 разів. Також вони є основними гравцями, які приймають м'яч з подачі разом із гравцем "ліберо" – 22 рази. Структура змагальної діяльності "діагональних" гравців основана на виконанні нападаючих ударів – 34 рази та блокування – 24 рази протягом однієї гри.

Таблиця 1

Статистичні показники змагальної діяльності гравців різного амплуа у волейболі
за результатами офіційних міжнародних ігор 2015–2017 рр. (n=35)

Техніко-тактичні дії	Ігрові амплуа									
	зв'язуючий		"центральный блокуючий"		"догравальний"		"діагональний"		"ліберо"	
	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S	\bar{x}	S
Подача	16	0,4	20	0,5	27	1,2	16	0,4	–	–
Передача	114	0,3	7	1,2	4	0,1	2	0,2	8	0,5
Нападаючий удар	3	0,7	11	0,6	26	0,5	34	0,8	–	–
Блок	28	1,8	68	1,0	25	0,8	24	1,5	–	–
Прийом з подачі	14	1,1	–	–	22	1,1	–	–	22	–
Прийом нападаючих ударів	–	1,1	6	0,5	10	0,6	22	0,9	32	–

Отримана об'єктивна інформація дає можливість визначити обсяг техніко-тактичних дій гравців різного амплуа у волейболі, значення яких представлені на рис. 1.

Найбільший обсяг передачі м'яча належить зв'язуючому гравцю, ефективність якої складає 63,7%. Також дана техніко-тактична дія представлена у всіх ігрових амплуа, а найбільше у гравців "ліберо" – 13,4% та "центральных блокуючих" – 5,2%.

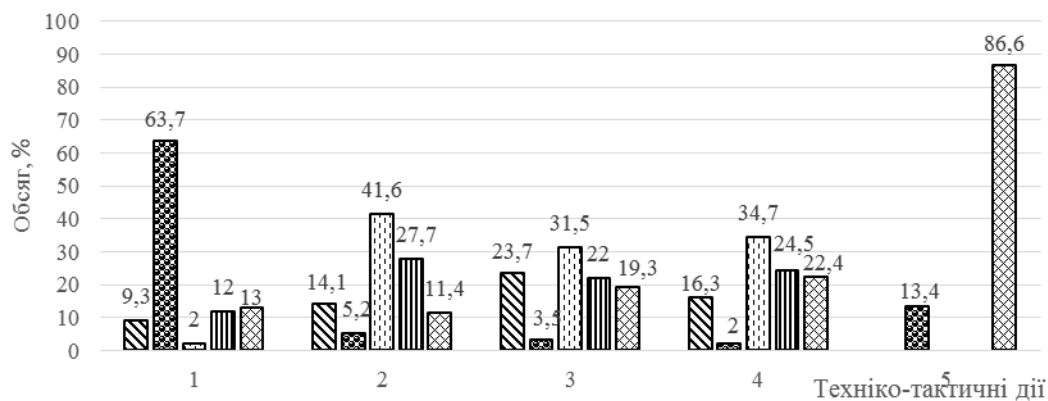

Рис. 1. Обсяг застосування техніко-тактичних дій гравцями різного амплуа у волейболі, %: ▨ - подача; ▩ - передача; ▧ - нападаючий удар; ▦ - блок; ▤ - захисні дії

1 - зв'язуючий; 2 - "центральный блокуючий"; 3 - "догравальний";
4 - "діагональний"; 5 - "ліберо"

Серед нападаючих гравців перевага у атаці надається гравцям першого темпу нападу з показником обсягу – 41,6%, у "догравальних" – 31,5%, "діагональних" – 34,7% відповідно. Таке умовне розподілення існує у зв'язку з тим, що сучасний волейбол характеризується високою швидкістю виконання передач, що представляє певні вимоги для підготовки гравців першого темпу нападу, особливо до швидкості вибору місця на майданчику для виконання ефективного блоку.

Подача у волейболі набула тактичної значущості. Найбільший обсяг подач належить "догравальним" гравцям у зв'язку з тим, що вони застосовують її у силовому варіанті. Зв'язуючі гравці виконують передачу у найменшому обсязі – 1,7%, гравці першого темпу нападу – 8,8%, "діагональні" – 10,2%.

У зв'язку із збільшенням потужності атак у командах волейболістів високого класу особливого значення набуває постановка ефективного блоку. В останні часи групове блокування застосовується у 90% випадків від загальної кількості виконаних атак. Причому слід зазначити, що основною тактикою при виконанні нападаючого удару волейболістами високого класу є виконання атаки через зв'язуючого гравця або "діагонального". За результатами дослідження можна стверджувати, що блокування у волейболі застосовується всіма ігровими амплуа окрім "ліберо", що пов'язано із особливостями структури його змагальної діяльності, основу якої складають захисні дії у обсязі 86,6%.

На рисунку 2 представлені показники ефективності застосування техніко-тактичних дій у нападі та захисті волейболістами високого класу.

У зв'язуєчигравців найвища ефективність усіх застосованих техніко-тактичних дій спостерігається при виконанні другої передачі, що складає 36,5%. У структурі змагальної діяльності гравців першого темпу нападу найбільша ефективність спостерігається при виконанні нападаючих ударів – 24,7% та блоку – 8,8%, що перевищує показники нападаючих гравців другого темпу нападу. "Догравальні" гравці найбільший вклад у командний результат, що впливає на ефективність змагальної діяльності виконують у захисних діях – 25% від загальної кількості застосованих дій.

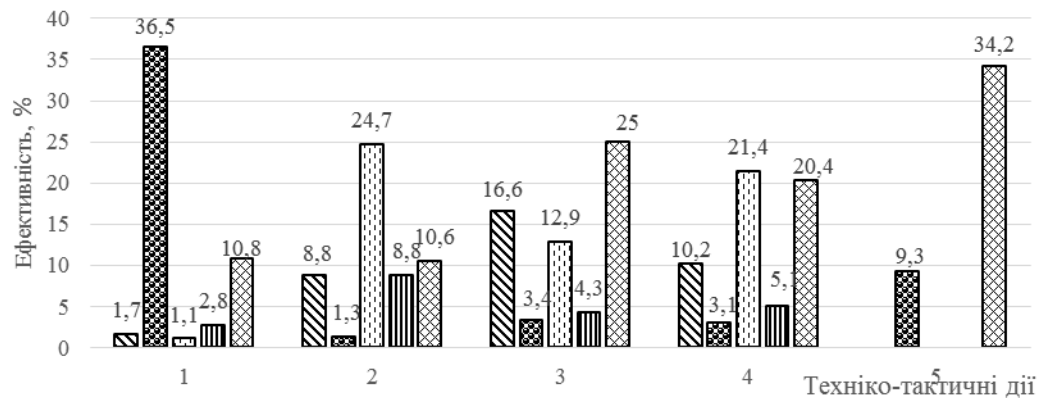

Рис. 2. Ефективність застосування техніко-тактичних дій гравцями різного амплуа у волейболі, %: ▨ - подача; ▩ - передача; ▧ - нападаючий удар; ▦ - блок; ▤ - захисні дії.

1 - зв'язуючий; 2. - "центральний блокуючий"; 3 - "догравальний"; 4 - "діагональний"; 5 - "ліберо"

У гравців даного ігрового амплуа спостерігається найвища ефективність подач – 16,6% та нападаючих ударів – 12,9% відповідно. У "діагональних" гравців ефективність проведення нападу та участь у захисті мають практично однакову ефективність – 21,4 та 20,4%.

Висновки. Аналіз отриманих даних дозволяє виявити певні закономірності у структурі змагальної діяльності висококваліфікованих волейболістів різного амплуа:

– найбільший обсяг та ефективність подачі у змагальній діяльності мають зв'язуючі гравці зі значеннями 63,7 та 58,1% від загальної кількості техніко-тактичних дій у нападі та захисті;

– гравці першого темпу нападу у змагальній діяльності у найбільшому обсязі застосовують нападаючі удари (41,6%), блок (27,7%), подачу (14,1%), ефективність яких складає 24,7 та 8,8% відповідно;

– "догравальні" гравці у змагальній діяльності за показником обсягу виконують подачу – 23,7%; нападаючі удари – 41,6%; блок – 22%; захисні дії – 19,3; передачу м'яча – 5,2%. Найбільшу ефективність гравці даного ігрового амплуа мають при виконанні подачі – 16,6%; нападаючих ударів – 12,9%; захисних дій – 25%.

– найбільший обсяг техніко-тактичних дій "діагональні" гравці виконують при виконанні нападаючого удару 34,7%, ефективність яких – 21,4% та захисних дій – 22,4 та 20,4% відповідно;

– структура змагальної діяльності гравців "ліберо" полягає у виконанні захисних дій у обсязі 86,6% та передачі м'яча – 13,4 з ефективністю захисту – 34,2%

Перспективи подальших досліджень з даної проблеми будуть пов'язані із визначенням функціональної підготовленості кваліфікованих гравців різного амплуа у волейболі.

Використані джерела

1. Богуш В.Л. Совершенствование специальной подготовленности волейболистов / В.Л. Богуш, С.В. Гетманцев, О.В. Сокол, О.И. Резниченко, О.В. Кувалдина, Е.А. Яцунский // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Х., 2015. – № 3 (47). – С. 24 – 28.
2. Гамалий В.В. Теоретические и практические аспекты реализации биомеханических принципов организации перемещающих движений в спорте / В. Гамалий, Я. Ланка // Наука в олимпийском спорте – К., 2017. – С. 45–64.

3. Глазирін І.Д. Зв'язок психофізіологічних та нейродинамічних функцій з техніко-тактичною підготовленістю волейболістів / І.Д. Глазирін, Б.О. Артеменко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: – Харків: ХХІІІ. – № 6. – 2013. – С. 25 – 29.
4. Горчанюк Ю.А. Характеристика рівня техніко-тактичної підготовленості зв'язуючих гравців у сучасному волейболі / Ю.А. Горчанюк, Д.Э. Тимошенко // Сборник статей X международной научной конференции "Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях". – Т. 2. – Белгород – Харьков – Красноярск; ХГАФК, 2014. – С. 23–28.
5. Железняк Ю.Д. Интеграция и системность как факторы эффективности физического воспитания, спортивной подготовки, физкультурного образования / Ю.Д. Железняк // Теория и практика физической культуры и спорта. – М., 2011. – № 3. – С. 24 – 28.
6. Имас Е.В. Профессиональный теннис: проблемы и перспективы развития / Е.В. Имас, О.В. Борисова – К.: Олимпийская литература, 2016. – 292 с.
7. Карпов В.Ю. Взаимосвязь эффективности индивидуальных тактических действий с уровнем развития психофизиологических способностей волейболистов 16-18 лет / В.Ю. Карпов, А.В. Родин, М.В. Погорельый, И.П. Поздняков // Известия Сочинского государственного университета. – Сочи, 2013. – № 1 (23). С. 110 – 112.
8. Костюкевич В.М. Основи науково-дослідної роботи магістрантів та аспірантів у вищих навчальних закладах [навчальний посібник] / В.М. Костюкевич, В.І. Воронова, О.А. Шинкарук, О.В. Борисова. – Вінниця: ТОВ "Нілан-ЛТД", 2016. – 554 с.
9. Красникова О.С. Результативность соревновательной деятельности высококвалифицированных нападающих в мужских волейбольных командах / О.С. Красникова // Вестник НВГУ. – Нижневартовск, 2016. – № 1. – С. 66 – 72.
10. Міщук Д.М. Особливості психологічних функцій нападників у волейболі / М. Д. Міщук // Теорія та методика фізичного виховання та спорту. –К., 2012. – № 3. – С. 87 – 91.
11. Платонов В. Н. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и ее практические применения / В. Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 2013. – 624 с.
12. Родин А.В. Факторная структура индивидуальной тактической подготовки волейболистов групп спортивного совершенствования / А.В. Родин, М.В. Погорельый // Теория и практика физической культуры. – 2014. – № 2. – С. 15.

Shlonska O., Haumoudi Mountadel Fedel Kadham

FEATURES OF THE USE OF TECHNICAL AND TACTICAL ACTIONS IN THE COMPETITIVE ACTIVITY OF HIGH CLASS VOLLEYBALL PLAYERS

Abstract. At the present stage of volleyball development, an intensive increase of the athletic skill of players are observed, which is primarily due to the constantly increasing competition of players on the world level. In turn, the success of competitive activities depends not only from the level of technical and tactical training of players, but also from the optimal configuration of the team players of different roles, based on their individual skills.

Goal – to determine the structure of technical and tactical training of highly skilled volleyball players of different roles. **Research methods:** analysis of data from special scientific and methodological literature, analysis of the competitive activity of high-class volleyball players, methods of mathematical statistics. **Results of the study.** The development of the game at the present stage is also characterized by a significant increase in the specialized game actions of volleyball players, which became the prerequisite for the formation of the classification of the role in volleyball: the linker, the player of the first attack rate, the player of the second attack rate, "diagonal" and "libero". Thus, it can be argued that this distribution of players has become the main in competitive activity, which is due to the manifestation of the individual characteristics of volleyball players.

Conclusions. The analysis of the obtained data makes it possible to determine certain regularities in the structure of the competitive activity of highly skilled volleyball players of different roles: the largest volume (63,7%) and the effectiveness (58,1%) of ball transfer (pass), in competitive activity are performed by connecting players; players of the first rate of attack in the largest volume perform attacking shots (41,6%), block (27,7%), feed (14,1%), whose effectiveness is 24,7 and 8,8% respectively; the player of the second attack rate in the largest volume are performed attacking shots (31,5%), filing (23,7%), block (22%), protective actions (19,3%), ball transfer (5,2%), the effectiveness of which is: feed – 16,6%; attacking shots – 12,9%; protective actions – 25%; the greatest volume of technical and tactical actions "diagonal" players receive when performing attacking shots (34.7%), whose effectiveness is 21.4% and protective actions are 22.4 and 20.4% respectively; the structure of the competitive activity of the players "libero" is to carry out protective actions in the volume of 86,6% with an efficiency of 34.2%.

Key words: techniques, tactics, rate, volume, efficiency, action

Стаття надійшла до редакції 29.08.2017